

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка

серія соціально-педагогічна 40

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЗБІРНИК

**НАУКОВИХ ПРАЦЬ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

Серія соціально-педагогічна

В и п у с к 40

**Кам'янець-Подільський
2025**

УДК: 378.4(477.43):376.1(082)

З-41

Рецензенти:

Олександр МАЛИХІН, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу дидактики;

Алла ЯРОШЕНКО, доктор філософських наук, професор, Директор Навчально-наукового інституту молодіжної та сімейної політики і соціальної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова;

Віннічук О.В., кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри політології та філософії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Редакційна колегія:

Атаманчук П.С., доктор педагогічних наук, професор; **Вайнола Р.Х.**, доктор педагогічних наук, професор; **Вержиховська О.М.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Гевчук Н.С.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Кучинська І.О.**, доктор педагогічних наук, професор; **Мельник Л.П.**, кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальний редактор); **Мендерецький В.В.**, доктор педагогічних наук, професор; **Миронова С.П.**, доктор педагогічних наук, професор; **Опалюк Т.Л.**, доктор педагогічних наук, доцент (відповідальний редактор); **Опалюк О.М.**, кандидат педагогічних наук, доцент; **Рудзевич І.Л.**, кандидат психологічних наук, доцент; **Співак В.І.**, кандидат психологічних наук, доцент.

*Рекомендовано вченою радою
факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол №5, від 23.04.2025 року)*

З-41 Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія соціально-педагогічна / За ред. Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк. Вип. 40. [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В, 2025. 166 с.

Електронна версія збірника доступна за покликанням:

URL: <https://zb-socped.kpnu.edu.ua>

До збірника увійшли наукові статті, де висвітлені актуальні питання теорії, історії та практики соціальної роботи, досліджено методологічні засади соціальної допомоги у кризових ситуаціях, обґрунтовано психологічні основи здійснення соціальної підтримки.

Збірник наукових праць адресовано фахівцям соціальної сфери та суміжних наук, докторантам та аспірантам, магістрантам і студентам, які навчаються за відповідним профілем, а також усім, кому небайдужа доля вразливих категорій населення.

Збірник зареєстрований рішенням Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення від 22.02.2024 № 44. Ідентифікатор media № R40-02510

УДК: 378.4(477.43):376.1(082)

ЗМІСТ

Богачик О.О., Сербалюк Ю.В.

Практика соціальної опіки дітей-сиріт у Подільській губернії у кінці ХІХ - на початку ХХ століття 6

Гевчук Н.С., Ваняяр Д.В.

Вплив воєнних дій на психологічний стан та соціальну адаптацію ВПО 13

Гевчук Н.С., Гапонов М.І.

Державна служба зайнятості як основна структура надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення 20

Гевчук Н.С. Лаборешних А. Д.

Аналіз понять «Внутрішньо переміщена особа», «діти внутрішньо переміщених осіб» у нормативно-правових документах та вітчизняній літературі 27

Гевчук Н.С., Тернавський Д.В.

Соціальний захист осіб похилого віку: сутність і нормативно-правове регулювання. 33

Голова Н.І.

Основні методи соціального прогнозування в діяльності фахівців соціальної роботи 39

Гриньків А.П.

Великі мовні моделі (LLMs) у вищій освіті: від проривних технологій до ризику дегуманізації та метакогнітивного регресу 48

Данилюк О.І., Сівак О.М.

Теоретичні аспекти соціальної підтримки населення в умовах воєнного стану 59

Данилюк О.І., Токар О.Б.

Соціальна реінтеграція ветеранів в Україні 64

Данилюк О.І., Цвинтарний Д.П.

Сучасний стан пенсійного забезпечення в Україні 70

Кармалюк С.П., Ісарук В.І.

Музей, як середовище соціальної та емоційної підтримки людей у післявоєнному суспільстві: соціально-педагогічні аспекти	75
Кармалюк С.П., Пастух Ю.А.	
Особливості організації співпраці неурядових громадських організацій з органами місцевого самоврядування	83
Ковальчук І.В.	
Напрями соціальної роботи з людьми похилого віку в умовах військового стану	91
Мельник Ж.В., Ковальчук М.Б.	
Основні напрямки діяльності Центрів надання адміністративних послуг в Україні	96
Мельник Ж.В., Пермяков О.С.	
Міжнародний досвід соціального захисту багатодітних сімей	100
Мельник Л.П., Бойко Д.Я.	
Особливості соціальної допомоги військовослужбовцям та членам їхніх сімей	105
Мельник Л.П., Лисак Б.В.	
Соціально-психологічна підтримка молоді в умовах воєнного стану: нові виклики та підходи	110
Мельник Л.П.	
Діяльність фахівця із соціальної роботи в об'єднаній територіальній громаді	116
Мельник О.С.	
Умови розвитку проєктно-дослідницьких умінь майбутнього вчителя в системі компетентнісної освіти	120
Міхеєва О.Ю.	
Державна політика у сфері соціальної реабілітації осіб з інвалідністю в умовах воєнного стану	125
Опалюк Т.Л., Брилінський Д.	
Психолого-педагогічні аспекти соціальної інтеграції старшокласників з особливими освітніми потребами	130

Опалюк Т.Л., Юстименко Ю.

Державна політика щодо соціального захисту учасників бойових дій в Україні 136

Равлюк Т.А., Татарчук А.В.

Інноваційні технології соціально-психологічної підтримки школярів в умовах воєнного часу 141

Романовська Л.І.

Консультування в умовах стресу та травми: соціальний працівник як агент змін. 147

Сліпенко С. Чернеля І.

Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб в Україні: практики та виклики 153

Співак В.І., Тіхоміров Р.В.

Основні напрями соціально-психологічної профілактики девіацій у підлітковому віці 158

Tetiana Opaliuk, Yuliia Yustymenko. STATE POLICY ON SOCIAL PROTECTION FOR PARTICIPANTS IN HOSTILITIES IN UKRAINE.SUMMARY.

Summary. The article examines the state policy regarding social protection for participants in hostilities in Ukraine amid an ongoing conflict. It emphasizes the importance of legal support based on legislative acts that define the rights of war veterans. The issues of social support, rehabilitation, mental health, and measures aimed at ensuring employment for participants in hostilities are specifically addressed. The article highlights the role of civil society in social protection processes and the significance of involving veterans in active civic life. It expresses the need for improving policies on social guarantees, which is an important step toward ensuring a decent life for veterans and stability in the country.

Key words: state, policy, social protection, social security, participants in hostilities, veterans, legal regulations, social guarantees.

УДК 373.015.31:316.6],„364”

Тетяна РАВЛЮК,
к.пед.н., доцент, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
t.ravliuk@chnu.edu.ua

Андрій ТАТАРЧУК,
аспірант кафедри педагогіки та соціальної роботи,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
tatarchuk.andrii@chnu.edu.ua

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Равлюк Т.А., Татарчук А.В. Інноваційні технології соціально-психологічної підтримки школярів в умовах воєнного часу.

Анотація. У статті актуалізовано використання інноваційних технологій у соціально-психологічній підтримці школярів в умовах воєнного часу. Визначено основні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році. Описано результати

дослідження «Індекс майбутнього» (2023 р.). Наведено приклади інноваційних цифрових технологій соціально-психологічної підтримки школярів.

Ключові слова: соціально-психологічна підтримка, дослідження «Індекс добробуту дітей», інноваційні технології.

Вступ. Освітній простір України зазнав кардинальних змін через війну, що спричинило нові виклики для освітнього процесу та соціально-психологічної підтримки здобувачів освіти – однієї з найбільш вразливих категорій населення.

Школярі змушені адаптуватися до нестабільних умов, що включають часті переїзди, розлуку з близькими, відчуття тривоги, емоційне вигорання та посттравматичний синдром. Психологічні наслідки цих подій можуть негативно впливати на їхню здатність до навчання, комунікації та соціальної взаємодії.

Виникла гостра необхідність у зміні традиційних методів соціально-психологічної допомоги, розробці нових підходів та активному використанні цифрових технологій для соціальної адаптації, емоційного благополуччя, успішної інтеграції школярів в освітній процес.

Мета статті. З огляду на соціальну значущість проблеми, метою статті є актуалізація використання інноваційних технологій у соціально-психологічній підтримці школярів в умовах воєнного часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському науково-освітньому просторі накопичено широкий спектр теоретичних і практичних досліджень, присвячених психологічній підтримці населення в умовах військового конфлікту. У цьому контексті розглядаються різні аспекти, зокрема: концептуальний аналіз понять стресостійкості, резильєнтності та життєстійкості (С. Богданов, О. Бойко, К. Гуцол, С. Кузікова, Г. Лазос, Т. Титаренко, Т. Щербак, О. Чиханцова та ін.), розробка практичних психологічних програм і методик, спрямованих на зменшення негативних наслідків воєнних дій для дорослих і дітей (Н. Вааранен-Валконен, Н. Заварова, В. Зливков, С. Лукомська та ін.).

Проблеми надання соціально-психологічної допомоги особам, які зазнали впливу воєнних подій, висвітлюються у працях таких дослідників, як А. Бойченко, В. Зливков, Л. Прохоренко, Д. Романовська, М. Слюсаревський та ін. Питання соціально-психологічної підтримки дітей

є предметом наукових досліджень Д. Арцимєєвої, Л. Залюбовської, Г. Терентьєвої, О. Чуйко, В. Шкурко, Т. Шевченка та ін.

Результати дослідження.

В успішному подоланні людиною складних і кризових ситуацій надзвичайно важливу роль відіграє соціальна й психологічна підтримка. Вона проявляється, передусім, у соціально-психологічному супроводі, сприянні рефлексії та осмисленню пережитого, активізації внутрішніх особистісних ресурсів, спрямованні діяльності у конструктивному напрямку. Безумовно, це стосується й здобувачів освіти, які навчаються в умовах нестабільності, спричиненої війною.

Аналіз наукової літератури виявив трактування соціальної підтримки як ключового фактора успішного подолання кризових ситуацій, який охоплює ресурси підтримки в межах людської спільноти, підтримувальну поведінку з боку інших осіб та суб'єктивну оцінку отриманої допомоги тими, хто її потребує.

Соціальна підтримка буде ефективною та результативною у поєднанні з професійним цілеспрямованим психологічним супроводом особистості.

Відповідно до методичних рекомендацій «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році», схвалених Вченою радою ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» [1], до таких напрямів належать:

- навчальна діяльність (зосередження уваги на формуванні Я-концепції та рівня самооцінки учнів; застосування стратегій, що сприяють розвитку позитивного сприйняття себе, подоланню освітніх втрат, створенню сприятливих умов для успішної реінтеграції в освітній процес, а також мінімізації подальших негативних наслідків);
- просвітницька робота (організація у закладах освіти воркшопів, майстер-класів та практичних семінарів, зокрема, для батьків і вчителів задля підвищення рівня їх обізнаності та формування навичок надання соціально-психологічної підтримки учням);
- діагностична робота (як невід'ємна частина процесу надання психосоціальної допомоги, здійснюється з метою визначення, коригування та оптимізації методів, обсягу та підходів до надання підтримки);

- профілактична робота (профілактика адиктивної поведінки школярів, в т.ч. булінгу, сприятиме підвищенню їх академічної успішності, формуванню навичок ненасильницької поведінки, покращенню психічного стану, зниженню соціальної ізоляції та ін.);
- корекційна робота (сприяння повноцінному психічному та особистісному розвитку здобувачів освіти, створення безпечного, підтримувального середовища, розвиток емоційного інтелекту, формування стресостійкості та адаптивних навичок);
- консультування (осіб, які потребують емоційної підтримки, допомоги у прийнятті важливих рішень, психологічної просвіти щодо збереження власного соціального та психічного здоров'я чи розуміння стану близьких).

На комплексну оцінку добробуту дітей в Україні в умовах війни було спрямоване пілотне дослідження «Індекс майбутнього», ініційоване у 2023 році Фондацією Олени Зеленської [5]. Дослідження здійснювалося у співпраці з Київською школою економіки та за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ).

Воно охоплювало дев'ять ключових сфер: освіта, здоров'я, безпека, матеріальне забезпечення, ментальне здоров'я, соціальні навички, прояви ризикованої поведінки, стосунки із сім'єю та друзями, а також система інституційного догляду. У дослідженні взяли участь понад 1300 дітей віком від 10 до 17 років з усіх регіонів України, за винятком тимчасово окупованих територій.

Результати показали, що загальний індекс добробуту дітей становить 0,64 за шкалою від 0 до 1, де вищі значення вказують на кращу ситуацію. Зокрема, відзначено високий рівень соціальних навичок у дітей: вони демонструють емпатію, готовність ділитися та допомагати іншим. Більшість опитаних не схильні до ризикованої поведінки, такої як злочинність чи вживання алкоголю та наркотиків.

Водночас дослідження виявило, що лише 60% дітей в Україні почуваються в безпеці, що підкреслює необхідність посилення заходів із забезпечення їхнього захисту та благополуччя. А це, відповідно, актуалізує роль соціальних педагогів, психологів ЗЗСО у забезпеченні емоційного благополуччя та соціальної адаптації учнів, особливо в умовах воєнного часу.

Вони допомагають долати стрес, страх і тривожність, формують навички психологічної стійкості, підтримують дітей із вразливих категорій та сприяють створенню безпечного освітнього середовища.

Важливим при цьому є те, що фахівці психологічної служби освіти мають не лише надавати підтримку, а й використовувати новітні цифрові технології для підвищення її ефективності, з урахуванням принципів оперативності, адресності, індивідуального підходу до здобувачів. До таких технологій належать:

- мобільні застосунки для психологічної самодопомоги, зниження рівня стресу, покращення концентрації та емоційного стану (наприклад, Mindly, Calm, Headspace);
- VR- і AR-технології – віртуальна реальність для емоційного розвантаження (наприклад, платформи Healium або TRIPP VR);
- онлайн-групи підтримки та чат-боти для анонімного спілкування з психологами та отримання миттєвої допомоги (наприклад, спеціальні платформи на базі Telegram, Viber, Discord);
- гейміфікація у соціально-психологічній підтримці для подолання симптомів депресії у підлітків, розвитку емоційного інтелекту, навичок саморегуляції та стресостійкості (наприклад, інтерактивна гра SPARX);
- дистанційні консультації, тренінги, вебінари для школярів, їхніх батьків і вчителів (наприклад, на платформах Google Meet, Zoom, Microsoft Teams);
- арт-терапія в цифровому форматі для вираження емоцій та стабілізації психоемоційного стану здобувачів освіти (наприклад, онлайн-додатки для малювання (Sketchbook, ArtFlow) або музичної терапії).

Висновки. Використання інноваційних технологій у соціально-психологічній підтримці школярів дає змогу оперативно реагувати на їх потреби, надавати індивідуалізовану допомогу та створювати безпечне середовище для їхнього особистісного розвитку, навіть, у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році».

URL:

<https://drive.google.com/file/d/1C03LOyWl9sQY8K8GRN9zrLOnGcNDuu7/view>

2. Нова українська школа: соціально-психологічні технології підтримки : практичний посібник / за ред. Г.М. Бевз, С.Л. Кравчук; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. 162 с. URL: <https://ispp.org.ua/2021/11/30/praktichnij-posibnik-nova-ukraiinska-shkola-socialno-psixologichni-texnologiii-pidtrimki/>

3. Психологічна допомога особистості у воєнний період : матеріали VII Всеукр. психологічних читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів», м. Умань, 18 квіт. 2024 р. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т соц. та психологічної освіти та [ін.] ; [редкол.: С. Ю. Діхтяренко, Л. А. Данилевич, А. В. Шулдик, О. О. Андрусик]. Умань. 204 с. URL: https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/ЗБІРНИК-VII-Всеукраїнських-психологічних-читань-18.04.2024-р._1.pdf

4. Технології психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (з досвіду роботи) / авт. кол: В.В. Байдик, Ю.С. Бондарук, Ю.П. Гопкало, Т.Б. Гніда, І.О. Корнієнко, Н.В. Лунченко, Ю.А. Луценко, Р.А. Мороз, І.І. Ткачук; за наук. ред. В.Г. Панка, І.І. Ткачук. Київ : Ніка-Центр, 2021. 118 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729191/1/tehnologii3.pdf>

5. Цифри, які треба знати: результати 5 досліджень про вплив війни на українських дітей і освіту. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Z0OBAOgWc4XiWNPZa1ooSITEkc3vy7DN/view>

Tetiana Ravliuk, Andrii Tatarchuk. INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF SCHOOLCHILDREN IN WARTIME.

Summary. The article highlights the use of innovative technologies in the social and psychological support of schoolchildren in wartime. The main directions of work of the psychological service in the education system of Ukraine in the 2024/2025 academic year are defined. The results of the "Future Index" study (2023) are described. Examples of innovative digital technologies for social and psychological support of schoolchildren are provided.

Key words: social and psychological support, "Children's Well-being Index" study, innovative technologies.